

Dağdeler, Coşkun ve Doğan Yavaş (2020). “Bursa Vakıf Kültürü Müzesi’nde Bulunan Kumaş Üzerine İşlemeli Hat Levhaları”. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 21, S. 38, s. 109-143.

DOI: 10.21550/sosbilder.557848

Araştırma Makalesi

BURSA VAKIF KÜLTÜRÜ MÜZESİ’NDE BULUNAN KUMAŞ ÜZERİNE İŞLEMELİ HAT LEVHALARI*

Coşkun DAĞDELER**

Doğan YAVAŞ***

Gönderim Tarihi: Nisan 2019

Kabul Tarihi: Haziran 2019

ÖZET

Türk işleme sanatı, Osmanlı döneminde en parlak devrini yaşamış ve bir saray sanatı olarak zirve noktasına ulaşmıştır. Kültür ve sanatta özgün olan Türkler, İslâm kültür ve medeniyeti doğrultusunda Arap yazısına bağlı olarak ortaya çıkmış güzel sanatların bir dalı olan hat sanatını en üst düzeye çıkarmışlardır. Bu çalışmada, Bursa Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Dairesi Başkanlığı Müzeler Şube Müdürlüğü bünyesinde hizmet veren Bursa Vakıf Kültürü Müzesi’nde bulunan kumaş üzerine işlemeli hat örnekleri incelenmiştir. Bu incelenen eserler, Bursa Emir Sultan Camii ve Bursa Muradiye Camii’ne bağışlanmış ve 31.03.2016 tarih E.58968 sayılı protokolün 14.04.2016 tarihinde onaylanmasıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Bursa Vakıf Kültürü Müzesi’nde sergilenmesi için verilen eserlerden oluşmaktadır. Muhtelif renklerde kumaş ve ipliklerle, çeşitli işleme teknikleriyle işlenen her bir eser için fotoğraflar çekilmiş ve bilgi fişleri oluşturulmuştur. Hat levhalarının okunuşları ve açıklamaları, dönemleri ve hattatları, ebatları, bezemelerinde kullanılan işleme teknikleri ve süsleme özellikleri gibi bilgiler envanter kayıtlarına dayanarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bursa, Bursa Vakıf Kültürü Müzesi, hat levhaları, kumaş, işleme

* Bu çalışma “Bursa Vakıf Kültürü Müzesi Hat Levhaları” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, 701649004@ogr.uludag.edu.tr

*** Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, dogany@uludag.edu.tr

Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi
Uludağ University Faculty of Arts and Sciences Journal of Social Sciences

Cilt: 21 Sayı: 38 / Volume: 21 Issue: 38

Calligraphy Illuminations from Bursa Foundation Museum

ABSTRACT

Turkish embroidery art rose to its peak during Ottoman period and became known as the art of the palace. Turks are known for their authenticity in their art and culture and they produced many works of calligraphy art under the influence of Islam and Arabic alphabet. This work details the collection of calligraphy examples on the fabrics within the Bursa Foundation Museum. Bursa Foundation Museum is a branch of Bursa Metropolitan Municipality Department of Culture and Arts. The inspected collection was donated to Bursa Emir Sultan Mosque and Bursa Muradiye Mosque. They were approved to be exhibited by the General Directorate of Foundations with the protocol numbered E.58968 and dated 14.04.2016. The collection is comprised of various fabrics and fibers which have a wide range of colors and embroideries. They were photographed and given informative labels. The works of calligraphy were documented according to their pronunciation, meaning, period, size and decorations. The collection received an inspection with regard to their documentation entries.

Key words: Bursa, Bursa Foundation Museum, calligraphy plaque, fabric, embroidery

Giriş

Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa kentinin kültür ve sanat yaşamını zenginleştirmek, sosyokültürel hayatını canlandırabilmek amacıyla yürüttüğü tarihi ve kültürel mirası yaşatma ve koruma projelerine bir yenisini katarak Bursa Vakıf Kültürü Müzesini 17 Şubat 2017 tarihinde açmıştır (Fotoğraf 1¹).

Bursa Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Dairesi Başkanlığı Müzeler Şube Müdürlüğü bünyesinde hizmet veren Bursa Vakıf Kültürü Müzesi, ziyaretçilere dünya tarihinde bilinen ilk vakıf izlerini keşfederek İslâm kültürünün zenginleştirdiği vakıf hizmetlerini

---

¹ Bursa Büyükşehir Belediyesi 2017. <https://www.bursa.bel.tr/vakif-kulturu-muzesi-ile-essiz-miras-gelecege-tasiniyor/haber/2333> (Erişim Tarihi: 30.09.2018).

tanıtmayı ve Selçuklu, Anadolu Beylikleri ile Osmanlı süzgecinde büyüyen ve tüm dünyayı saran bu eşsiz medeniyeti anlatmayı hedeflemektedir (Fotoğraf 2).

Müze; İslâm tarihinde Vakıf, Müslüman Türk devletlerinde Vakıf kültürünün gelişmesi ve Osmanlı Devleti'nde Vakıf kültürü, Selâtin (sultanlar) Vakıfları ile inşa edilmiş ilk Osmanlı başkenti ve külliyeler şehri Bursa, kuş evleri, camiler, kütüphaneler, medreseler, türbeler, tekke ve zaviyeler, aşevi (imaret), yol ve köprüler, çeşme ve su, darüşşifa, hamam gibi bölümlerden oluşmaktadır (Fotoğraf 3).

Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğünün 19.03.2013 tarih ve 6140 sayılı olurları ile Vakıflar Bölge Müdürlüğüne ait Emir Sultan Cami deposunda yer alan hat levhalarının konservasyon işlemleri tamamlanmıştır. Mülkiyeti Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığına ait Bursa Vakıf Kültürü Müzesinde hat levhalarının sergilenmesi amacıyla protokol yapılmıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü onanıyla verilen farklı teknikler, farklı yazı çeşitleri ve formlarla yapılmış bu levhalar, Bursa Emir Sultan Camii ve Bursa Muradiye Camiine vakfedilen vakıf eserleridir. Hat levhaları müzede vitrin içinde vitrin üst alınlığında ve müze bölümlerinde sergilenmektedir. Bu makalede incelenen kumaş üzerine işlenmiş hat levhalarının fotoğrafları çekilmiş ve bilgi fişleri oluşturulmuştur. Bilgi fişlerinde hat levhalarının okunuşları ve açıklamaları, dönemleri ve hattatları, ebatları, bezemelerinde kullanılan işlemler, işleme teknikleri ve süsleme özellikleri gibi bilgiler verilmiştir.

Arapça bir kelime olan hat kelimesi sözlükte “ince, uzun, doğru yol, birçok noktaların birbirine bitişerek sıralanmasından meydana gelen çizgi, çizgiye benzeyen şeyler ve yazı” gibi anlamlar taşımaktadır (Alparslan 2004: 19).

İslâm kültüründe yazı ve güzel yazı (hüsnu'l hat, hüsn-i hat) anlamlarında da kullanılan hat sanatı, İslâm kültürü içerisinde derin ve estetik bir boyut kazanmıştır. Bu sanat ile uğraşan sanatkârlara önceleri kâtip, muharrir ve verrak denilmiş, X. yüzyıldan sonra hattat olarak adlandırılmıştır (Serin 1999: 19).

Hat sanatı güzele ulaşma arzusu ve gayreti ile kâmiş kalemi ve is mürekkebinin mükemmel uyumu ve birlikteliği fikir ve duyguların alfabe ve yazı aracılığı ile resmedilmesidir. Ünlü matematikçi Öklid de “Hat her ne kadar maddi aletlerle meydana gelirse de o, ruha ait bir hendesedir” diye bu konudaki fikrini söylemiştir (Serin 1999: 19).

Hat sanatında birçok yazı çeşidi vardır. Hüsn-i hattın en yaygın yazı çeşidine *aklâm-ı sitte* denir. Aklâm-ı sitte denilen altı çeşit yazı; sülüs, muhakkak, reyhâni, nesih, tevkî ve rıkaa'dır (icazet hattı). Bu yazılardan başka kûfî, rik'a, ta'lik ve celî sülüs olmak üzere diğer yazı çeşitleri de vardır.

Sülüs hattı, lügatta “üçte bir” anlamına gelmektedir. X. yüzyılın sonunda ortaya çıkan bu yazı, en eski ve en çok kullanılan yazı çeşitlerinden biri olmuştur. Sülüs yazıda harflerin her birinin üçte iki kısmında düzlük, üçte bir kısmından yuvarlak hâkim olduğu görüşü bulunmaktadır (Alparslan 2004: 21) Sülüs, yazının esasıdır; bu sebepten “ümmü'l- hutut” (yazıların anası) ismi ile söylenmektedir (Bektaşoğlu 2009: 30).

Muhakkak hattı, lügatta “muhkem, muntazam, sağlam söz ve sağlam dokunmuş elbise” anlamlarına gelir. Muhakkak hattının harfleri sülüs yazıya kıyasla daha büyüktür. Görünüş olarak kûfî yazıdan ilk çıkan yazı olduğu kabul edilir (Mert 2012: 26).

Reyhâni hattı, nesih hattı nasıl sülüs kalemine tabi ve onun üçte biri ise reyhâni de yazı kuralları bakımından muhakkak hatta tabi olmuştur. Kalem ağzı kalınlığı ise muhakkak yazının üçte biri kadar olmuştur (Alparslan 2004: 21).

Nesih hattı, kelime anlamı olarak “ortadan kaldırmak ve iptal etmek” anlamlarına gelir. Kûfî yazıdaki köşelerin tamamının yuvarlanması ile oluştuğu söylenmektedir (Bektaşoğlu 2009: 30).

Tevkî hattı, kalem kalınlığı sülüs hattına çok yakın olan yarısı düzünsü yarısı yuvarlağımsı olarak tarif edilmektedir (Yazır 1972: 75).

Rıkaa’ hattı; tevkî hattının nesih, reyhâni gibi küçüğü ve ince kalemle yazılmasına denilmektedir. Çoğu harfin birbirine bitişik olması sebebiyle süratli yazılmaya elverişlidir (Serin 1999: 72).

Diğer yazı çeşitleri ise aşağıda belirtilmiştir.

Kûfî hattı; İslâmiyet’in ilk yıllarında “Himyeri” yazısının değişmesi ve gelişmesiyle ortaya çıkan dik, sert ve köşeli bir hat çeşididir (Berk 2006: 61).

Rik’a hattı, “üzerine yazı yazılan kâğıt parçası, mektup, not kâğıdı” gibi anlamlara gelen süratli ve kolay yazma ihtiyacı gereği XVIII. yüzyılda Dîvân-ı Hümâyûn’da doğup XIX. yüzyılın başlarında Babîâli’de geliştirilerek ortaya konulan bir hat çeşididir (Alparlan 2004: 22).

Ta’lik hattı, kelime anlamı itibariyle “asma, asılma” anlamlarını ifade etmektedir. Harekesi olmayan bu yazının kalın ağızlı kalemle yazılmış olanına tıpkı sülüsteki gibi celî ta’lik adı verilmektedir (Çetintaş 2005: 67).

Celî sülüs hattı -celî kelimesinin sözlükteki anlamı, “aşikâr, meydan da ve iri” anlamına gelse de- hat sanatında bir terim olarak “her yazının belirli bir ölçüden sonra iri veya büyük yazılmış şekline” diye yazılmaktadır (Bektaşoğlu 2009: 30).

Osmanlılarda özellikle celi sülüs, celî tâ’lik ve celî dîvanî ile yazılan levhalar büyük mekânların duvarlarına asılmak üzere yapılan tezhipli eserlerdir (Özçimi 2012: 14). XVIII. yüzyıldan itibaren hat

sanatında levha yazımı oldukça gelişmiş ve tezhip sanatının en çok kullanıldığı alanlardan biri haline gelmiştir (Kocakahya 2012: 45).

Hat sanatının levha olarak uygulamasından başka farklı türlerdeki materyallere de uygulaması bulunmaktadır. Bunlardan birisi de kumaş üzeri hat yazılarının işlenmesidir. Hat sanatı levhaların dışında kumaşın üzerine de işlenmiştir. Bu işleme, kasnak ve gergef adı verilen araçlara gerilen deri ve kumaşın çeşitli renkteki iplik, altın ve gümüş sim ve iğne kullanılarak yapılan bir süsleme sanatıdır (Berker 1974: 9).

Türklerin Anadolu'ya gelmesi ile başlayan süreçte ise yeni bir kişilik kazanan Anadolu ve çevresi işlemeciliği; Selçuklu Dönemi, Anadolu Beylikler Dönemi, Osmanlı İmparatorluğu devirlerinde gelişmiş ve günümüze kadar geçen süreç içerisinde endüstriyel gelişmelere bağlı olarak yeni bir kişilik kazanmıştır (Barışta 1984: 1).

Selçukluların geliştirdiği ipekçilik, Osmanlı Devletinin kuruluşundan sonra parlak dönemini yaşamıştır. Bu gelişmelerin nedenleri arasında ipekçiliğin Konya yerine, Bizans Döneminde de Bursa ve Söğüt'te sürdürülmesi başta gelmesidir. Bursa Osmanlıların eline geçmeden öncede burada dokuma yapıldığı, Türkler zamanında dokumacılığın geliştirildiği, 16. ve 17. yüzyıllarda Bursa dokumalarının Lyon kumaş ve kadifeleri ile boy ölçüştüğü, ayrıca keten, sof ve özellikle de ipek kumaşların dokunduğu Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde belirtilmiştir (Sürür 1976: 8).

Türk işleme sanatı, Osmanlı İmparatorluğu döneminde en parlak devrini yaşamış ve bir saray sanatı olarak zirve noktasına kadar ulaşmıştır. Osmanlı Sarayı, işleme sanatının daima öncüsü olmuş ve örnek alınmıştır. İşlemenin bir bakıma merkezi görevini üstlenmiş olan ve Ehl-i Hıref adı ile bilinen saray atölyelerinde imparatorluğun dört bir yanından getirtilen zanaatkârlar dönemin zevk ve moda anlayışına göre işlemelerini icra etmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde saray

ve çevresi için yapılan işlemler, kullanılan malzeme açısından incelendiğinde de oldukça ilgi çekmektedir. İşlemlerin zemininde çok değerli kumaşlardan başka deri kullanımı da yaygındır. İşlemlerde pamuk ve ipek ipliklerin yanı sıra altın veya gümüşten, çok ince teller halinde çekilerek hazırlanan metal iplikler yaygın şekilde kullanılmıştır. Değerli ya da yarı değerli taşların kullanıldığı da görülür. Saray atölyelerindeki işleme ve dokumalarda altın veya gümüş tel kullanımının özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda daha fazla olduğu gözlemlenir. Saray nakkaşları ile ortaklaşa çalışan ve zerdûzân adı ile bilinen altın işleyicileri Ehl-i Hıref atölyelerinin en özel gruplarından birisini teşkil eder (Yaman 2008: 49). Osmanlı İmparatorluğu döneminde işlemler ikinci bir çevre olarak saray dışındaki çarşı ve evlerde üretilmiştir. Çarşı atölyelerindeki zanaatkârlar saray eşyalarının işleminde de görev almıştır (Sürür 1976: 61). İşleme sanatı, Batılılaşma dönemine kadar işleme tekniklerini bilen “aşına kadınlar” olarak tanınan ustalar tarafından öğretilmiştir (Özsayiner 2003: 112).

Türk kadınının hayatında işleme hep olmuştur. Doğum, evlilik gibi hayatın önemli dönümlerinde işleme başta çeyiz geleneği olmak üzere gelenek ve göreneklerle kuşaklar boyu devam etmiştir. Oldukça dar bir çevresi olan Türk kadını, yüzyıllarca içinden geldiği gibi çizip renklendirdiği işlemler aracılığı ile mutluluk, ayrılık, hasret gibi duygu ve düşüncelerini, hayallerini somut şekillerle ifade etmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde ise işleme kadın eğitiminin bir parçası olmuştur.

Anadolu öncesi Türk işleme sanatının ilk örnekleri Hun Devletinden günümüze kadar gelen eserlerdir (Barışta 1984: 6). Türk işlemlerinde ilk olarak geometrik düzen içinde hayvan motifleri yer almıştır. 15. yüzyılın sonlarında İslamiyet'in kabulü ile hayvan figürleri terkedilmiş, 16. yüzyıldan itibaren de motifler doğadaki hallerinden esinlenen meyve ve çiçeklerden oluşmuştur. 17. yüzyıl işlemlerinde küçük motifler, girift kompozisyonlar uygulanmış, 18. yüzyılda ise

Avrupa sanatının etkisi ile motiflerde kıvrık dal, fiyonklar ve vazolar kullanılmaya başlanmıştır (Berker 1981: 55).

İşlemelerde renkler ve motifler birbirini tamamlamaktadır. 16. yüzyılda az sayıda kullanılan renk sayısı, 17. yüzyılda arttırılarak işlemlerde zenginlik kazandırılmıştır. 18. yüzyılda renk farklılıklarının görülmeye başlanması en belirgin özellik olarak karşımıza çıkmaktadır (Kayabaşı 1998: 62-64).

Osmanlı dönemi Türk işlemleri teknik ve estetik açıdan oldukça zengindir. Yüzyıllara göre değişkenlik gösteren işleme teknikleri, tek başına ya da karışık bir uygulama biçiminde işlenmiştir. Dokumanın yüzünde ve tersinde aynı görüntüyü veren balıksırtı, civankaşı, hesap işi, muşabbak, pesent, susma işleme tekniği gibi kumaşın ipleri sayılarak yapılan işlemler dönemin tipik Türk işleme teknikleri arasındadır. Tersî ve yüzü aynı olmayan yüzeysel pesent ve tel kırma, serbest stilde yapılan sarma, dokumanın üzeri kapatılarak yapılan aplike, kordon tutturma ve dival işi iğnelerinin ise her yüzyılda uygulanan işleme teknikleri arasında yer alması dikkat çekicidir (Barışta 1999: 5). 19. yüzyılda yapılan işlemlerde kalite bozulmalarının görüldüğü bu sanat, 20. yüzyılda artık makine ile yapılmaya başlanmıştır (Özsayiner 2012: 149).

Türk işleme sanatı konusunda yayınlanan araştırmalarda, işlemenin “kaşbastı, mendil, çevre, yağlık, makrama, havlu, önlük, uçkur, kuşak ve tirkeş”lerde yer aldığı belirtilmiş (Gönül 1993: 204), ancak işleme hat levhalarının varlığından söz edilmemiştir. Bu konu, sınırlı sayıdaki yayında ele alınmıştır (Barışta 1994-1995: 85).

Kökü çok eskiye dayanan bir sanat dalı olan Türk işlemeciliği halen Kız Sanat Enstitülerinde ders olarak gösterilmektedir. Öğrencilere pratik olarak işleme teknikleri gösterilmekte, belli başlı örneklerin kopya edilmesine çalışılmaktadır (Sürür 1976: 63).

Bursa Kız Lisesinin bulunduğu alanda, tarihi Mahkeme Hamamı'nın karşısında, tek katlı, bodrumlu, kâgir bir bina, Erkek Rüştiye Mektebi olarak inşa edilmiştir. Erkek Rüşdiyesi 1892'de Mülki İdadisi ile birleştirilmiş, bu tarihten sonra da bina bir süre İdadi Mektebi olarak işlev görmüştür. Bu okulun ön kısmı uzun süre Kız Rüşdiyesi olarak kullanılmış, 1911 yılında ise bütün binalar Kız Rüşdiye (Malhatun) Mektebi olarak okula tahsis edilmiştir. O dönemde ders programlarında din bilgisi, ahlâk, nâfia bilgisi, Osmanlıca, hesap, sülûs ve rik'a, Arapça, Farsça, imlâ, tarih, coğrafya, hıyâtet (terzilik) ve nakış gibi dersler işlenmiştir. 1914 yılından itibaren ise binada Kız Muallim Mektebi eğitime devam etmiştir (Fotoğraf 4) (Bursa'nın Köklü Eğitim Kurumları Bursa Kız Lisesi (Bursa Kız Muallim Mektebi), 2012: 10).

Günümüzde Bursa Vakıf Kültürü Müzesinde bulunan işlemeli hat levhalarının bazılarının işleme ustalarından anlaşılacağı üzere Bursa Kız Lisesi öğrencilerinin işlediği levhalardır. Bu araştırmanın konusu Bursa Büyükşehir Belediyesi Müzeler Şube Müdürlüğüne bağlı "Bursa Vakıf Kültürü Müzesi Koleksiyonunda Bulunan Kumaş Üzerine İşlemeli Hat Levhaları" olarak belirlenmiştir. Araştırma dâhilinde toplamda yirmi adet çeşitli renkte iplik ile genellikle ipek kumaş üzerine işlenen hat levhaları incelenmiştir. Bu eserler, Bursa Emir Sultan Camii ve Bursa Muradiye Camine bağışlanmış olup bir protokol dâhilinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından teşhir edilmesi için Bursa Vakıf Kültürü Müzesine verilmiştir.

Bursa Vakıf Kültürü Müzesinde Bulunan Kumaş Üzerine İşlemeli Hat Levhaları

1. "Envanter No: 39" olan 210 x65 cm ebadındaki levhada, sarı renkli kumaş üzerine yeşil iplik ile ta'lik hattıyla "*Yâ Erhamerrahimîn irhamnâ*" (Ey merhametlilerin en merhametlisi bize rahmet et) yazılıdır. Ketebesinde "Amel-i Hakkı sene H. 1374 (M. 1954)" yazılıdır. Eseri işleyen sanatçı Hakkı'dır. Ketebesi armudi form içine alınmıştır. Eser

boncuk işleme tekniği ile işlenmiştir. Eserin geldiği yer Bursa Emir Sultan Camiidir (Fotoğraf 5).

2. “Envanter No: 44” olan 85x80 cm ebadındaki levhada, siyah kumaş üzerine oval bir çerçeve içerisine alınmış Türk işi tekniğinde işlemeli, celî sülüs hattıyla “*Ve iz yerfa’u İbrahimu ’l-kavâ’ide*” Bakara Sûresi 27. âyet yazılmıştır. Kumaş üzerine işlemeli Kâbe örtüsünden bir parçadır ve Hz. İbrahim’in Kâbe’yi inşa etmesi anlatılmaktadır. Çerçevenin etrafı Maraş işi tekniğinde işlenmiş, bitkisel süslemelerle bezenmiştir. Eseri işleyeninin bilinmediği levha 18. yüzyıla tarihlenmektedir. Eserin geldiği yer Bursa Muradiye Camiidir (Fotoğraf 6).

3. “Envanter No: 64” olan 79,5x52,5 cm ebadındaki levhada, nohudi renk kumaş üzerine dört ayrı dikdörtgen kırmızı iplik ile işlemeli bordür içerisine celî sülüs hattıyla peygamber efendimiz için beyit yazılmıştır. Kumaş üzerine kırmızı iplik ve celî sülüs hattıyla “*Fahr-ı âlem enbiyânın zât-ı müstesnasıdır / Sırrı âyât-ı nübüvvet lâfzının mânasıdır / Oldular bir hüccet-i pâkize cümle enbiyâ / Hatm olub zât-ı Muhammed Mustafa imzasıdır*” yazmaktadır. Ketebesinden H.1328 (M.1910) tarihli olduğu ve Servet adlı kişi tarafından işlendiği anlaşılır. Eser ipek üzerine Çin iğnesi ve sarma teknikleri ile işlenmiştir. Eserin geldiği yer Bursa Emir Sultan Camiidir (Fotoğraf 7).

4. “Envanter No: 66” olan 78,8x63 cm ebadındaki levhada, nohudi renkli bir kumaş üzerine sarı ipe celî sülüs hattıyla “*Bir günâh etse kişi bir gün bin âh etmek gerek / Bin günâhım var ilâhi bir gün âhım yok benim*” yazılıdır. Yazının etrafı yeşil renkli ipe stilize bitkisel motiflerle çevrilmiştir. Eser ipek üzerine Çin iğnesi, tohum işi ve iğne ardı teknikleri ile işlenmiştir. Eseri işleyeninin bilinmediği levha 19. yüzyıla tarihlenmektedir. Bursa Emir Sultan Camiinden gelmiştir (Fotoğraf 8).

5. “Envanter No: 67” olan 63x45 cm ebadındaki levhada, yeşil kumaş üzerine celî sülüs hattıyla “*Muhammed Aleyhisselâm*” yazılmıştır. Yazının hareketleri simli ipe yapılmıştır. Çin iğnesi ile işlenmiştir. Yazı dikdörtgen nakış cetveli içerisine alınmış olup, köşelere köşebentler yapılmıştır. Eseri işleyeni bilinmeyen levha 19. yüzyıla tarihlenmektedir. Bursa Emir Sultan Camiinden gelmiştir (Fotoğraf 9).

6. “Envanter No: 68” olan 68x57 cm ebadındaki levhada, nohudi renk kumaş üzerine altın sarısı iplik ile işlenmiş celî sülüs hattıyla “*Zâlimin rişte-i ikbâlini bir âh keser / Mâni-i rızk olanın rızkını Allah keser*” (Zalimin geleceğe dair ümitlerini mazlumun ahı keser / Rızka mâni olanın da rızkını Allah keser) Sene H.1329 (M.1911). Osmanlı Türkçesi ile yazılmıştır. Altın sarısı, yeşil, pembe ve kahverengi iplerle çiçek motifleri ile yazı çevresi süslenmiştir. Eseri işleyen bilinmemektedir. Eser ipek üzerine Çin iğnesi, tohum işi, yaprak dikişi, sarma ve ajur tekniği ile işlenmiştir. Eserin geldiği yer Bursa Emir Sultan Camiidir (Fotoğraf 10).

7. “Envanter No: 76” olan 67x47 cm ebadındaki levhada, etamin kumaş üzerine yeşil iplik ile celî sülüs hattıyla “*Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh*” (Güç ve kuvvet, sadece yüce ve büyük olan Allah’ın yardımıyla elde edilir) “*Bir ben bilirim çekdiğimi bir Allah – Dârulmuallimât müdavimlerinden Necibe H.1312 (M.1894)*” yazılıdır. Eser kanaviçe malzeme üzerine aplike işi tekniği ile işlenmiştir. Eserin geldiği yer Bursa Emir Sultan Camiidir (Fotoğraf 11).

8. “Envanter No: 85” olan 60,7x37,8 cm ebadındaki levhada, nohudi renk kumaş üzerine altın yaldızlı ipe iki satır rik’a hattıyla “*Amân lâfzı senin ism-i şerîfinle müsâvîdir / Anınçün âşıkın zikri amândır yâ rasûlallah*” ibaresi yer almaktadır. Eseri işleyen “Dârulmuallimât beşinci talebelerinden Züleyha Hanım” olarak yazmaktadır. Levha kumaş üzerine Maraş işi tekniği ile işlenmiştir. 19.

yüzyıla tarihlenen eser, Bursa Emir Sultan Camiinden gelmiştir (Fotoğraf 12).

9. “Envanter No: 86” olan 59,5x48 cm ebadındaki levhada, siyah kumaş üzerine sarı iplik ve celî sülüs hattıyla “*Vallâhu hayru'n-nâsırîn*” (Allah yardım edenlerin en hayırlısıdır.) Sene H.1314 (M.1896) yazılıdır. Eser siyah kumaş üzerine sim sarma tekniği ile işlenmiştir. Bursa Emir Sultan Camiinden gelen eseri kimin işlediği belirtilmemiştir (Fotoğraf 13).

10. “Envanter No: 94” olan 51x38 cm ebadındaki levhada, nohudi renk kumaş üzerine gülkurusu iplik ile celî sülüs hattıyla “*Şefâ'at ya rasûlullah*” (Şefaath senden Ey Allah'ın Rasûlü.) yazılıdır. Ketebesinde “Nimet Sene H.1314 (M.1896)” ibaresi vardır. Eser ipek üzerine Çin iğnesi tekniği ile işlenmiştir. Eserin geldiği yer Bursa Emir Sultan Camiidir (Fotoğraf 14).

11. “Envanter No: 100” olan 65x44 cm ebadındaki levhada, kumaş üzerine turuncu ve sarı iplik ve celî ta'lik hattıyla “*Fallâhu hayrun hâfızan ve hüve erhamu'r-râhimîn*” (Allah koruyucuların en hayırlısıdır ve o merhametlilerin en merhametlisidir.) ve eseri işleyen “Yadigâr-ı Hüseyin H.1327(M.1909)” yazılıdır. Eser ipek üzerine Çin iğnesi tekniği ile işlenmiştir. Eserin geldiği yer Bursa Emir Sultan Camiidir (Fotoğraf 15).

12. “Envanter No: 117” olan 66x61,5 cm ebadındaki levhada, kırmızı kumaş üzerine dört satır altın sırma iplik ile işlenmiş celî sülüs hattıyla “*Ol rasûl-i müctebâ hem rahmeten lil-âlemîn / Bende medfûndur deyû eflâke fahr eyler zemîn / Ravzasın edip ziyâret dedi Cibrîl-i emîn / Hâzâ cennâtü adnin fe'dhulûhâ hâlidîn*”; rik'a hattıyla “Bursa taburu mülâzımlarından (teğmenlerinden) İsmail Hakkı Efendi'nin halîlesi Hatice Hanım tarafından H.1268 (M.1852)” yazılıdır. Eser ipek üzerine Çin iğnesi tekniği ile işlenmiştir. Eserin geldiği yer Bursa Emir Sultan Camiidir (Fotoğraf 16).

13. “Envanter No: 144” olan 67,5x62,5 cm ebadındaki levhada, nohudi renk kumaş üzerine altın sırma iplik ile işlenmiş dört satır sülüs hattıyla “*Ol rasûl-i müctebâ hem rahmeten lil-âlemîn / Bende medfûndur deyû eflâke fahr eyler zemîn / Ravzasın edip ziyâret dedi Cibrîl-i emîn / Hâzâ cennatü adnin fe'dhulûhâ hâlidîn*” Ketebesinde “Cariye Remziye Sene H.1326 (M.1909)” yazılıdır. Eser ipek üzerine sim sarma tekniği ile işlenmiştir. Eserin geldiği yer Bursa Emir Sultan Camiidir (Fotoğraf 17).

14. “Envanter No: 175” olan 62x48 cm ebadındaki levha, nohudi renk kumaş üzerine altın sarısı ipele işlenmiş iki satır şekilde sülüs hattıyla Cenab-ı Hakk’a yazılmış bir metindir. “*Hak taâlâ azamet âleminin pâdişehi / Lâ-mekândır olamaz âleminin taht-gehi*”, eseri işleyen “Bursa İnas Rüşdiyesi talebesinden 101 numaralı Meliha Sene H.1330 (M.1911)” yazılıdır. Eser ipek üzerine sim sarma tekniği ile işlenmiştir. İşleyen Meliha’dır, eserin geldiği yer Bursa Emir Sultan Camiidir (Fotoğraf 18).

15. “Envanter No: 178” olan 55,7x39,3 cm ebadındaki levha, sülüs hattıyla iki satır halinde yazılmıştır. Etamin kumaş üzerine bordo renk iplik ile “*İlâhî ente rahmânî ricâi minke gufrânî velâ te'huz bi-isyânî ve kemmil külli noksanî*” (İlâhî sen benim Rabbimsin / Senden dileğim beni bağışlamandır / ve benim her eksikliğimi tamamla / ve beni isyanlarımdan dolayı hesaba çekme.) yazmaktadır. Yazının ortasında yatay olarak oval yeşil bitkisel çerçeve içine alınmış ketebe ve tarih kısmında “Bursa İnas Mektebi Rüşdiyesinde 4.sınıf talebesi Mükerrrem Câriyeleri Sene H.1308 (M.1890)” yazılıdır. Çin iğnesi tekniği ile işlenmiştir. Oval çerçevenin sağ ve sol tarafında yeşil bitkisel motif yerleştirilmiştir. Eserin geldiği yer Bursa Emir Sultan Camiidir (Fotoğraf 19).

16. “Envanter No: 180” olan 57x40 cm ebadındaki levhada, çivit mavi kumaş üzerine tel kırma, kuş gözü, zincir dikişi ve iğne ardi

teknikleriyle işlenmiş iki satır sülüs hattıyla “*Beher iki cihân içre murâdım ol Hudâ’dandır/ Ümidim rûz-ı mahşerde Muhammed Mustafâ’dandır*” ibaresi çerçeve içerisine alınmıştır. Ketebesini yoktur. 19. yüzyıla tarihlenmektedir. Eserin geldiği yer Bursa Emir Sultan Camiidir (Fotoğraf 20).

17. “Envanter No: 181” olan 55x44 cm ebadındaki levhaya, nohudi renk kumaş üzerine kahverengi iplik ve ta’lik hattıyla Besmele-i Şerif yazılmıştır. Yazının etrafı ve alt kısmı, kurdeleden çıkan karanfil ve çiçek dalları ile süslenmiştir. Süsleme, sarı iplikle yapılmıştır. Eser Çin iğnesi, koton sarma ve yalancı ajur teknikleriyle işlenmiştir. Eseri işleyen “Naciye 1926” yazılıdır. Eserin geldiği yer Bursa Emir Sultan Camiidir (Fotoğraf 21).

18. “Envanter No: 187” olan 82,8x63,9 cm ebadındaki levhaya, nohudi renkli kumaş üzerine Besmele-i Şerif yazılmıştır. Basmelenin etrafı yoğun bir şekilde çiçekli motiflerle süslenmiştir. Ketebesinde eseri işleyen “Cariye Remziye H.1326 (M.1904)” yazılıdır. Eser ipek üzerine Çin iğnesi, tohum işi, yaprak dikişi ve sarma tekniği ile işlenmiştir. Eserin geldiği yer Bursa Emir Sultan Camiidir (Fotoğraf 22).

19. “Envanter No: 193” olan 34,1x 49,5 cm ebadındaki levhada, yeşil kumaş üzerine sarı iplik ve sülüs hattıyla “*Garik-ı bahr-ı isyânem dâhilek yâ Rasûllallah*” (İsyân denizine boğulmuşum yardım et ya Rasûllallah) yazılıdır. Ketebesinde eseri işleyen “Fatih İnas Rüştüyesi talebelerinden Fatma Şehnaz” yazılıdır. Eser ipek üzerine Çin iğnesi tekniği ile işlenmiştir. Levha 19. yüzyıla tarihlenmektedir. Eserin geldiği yer Bursa Emir Sultan Camiidir (Fotoğraf 23).

20. “Envanter No: 195” olan 77,3x83 cm ebadındaki levha, Mescidi Nebevi örtüsüdür. Kelime-i Tevhîd’in hemen altındaki yazı kuşağında yeşil kumaş üzerine beyaz iplik ile Ahzâb Sûresi 56. âyet ve hemen onun altında Salavât-ı Şerîfe yazmaktadır. Kelime-i Tevhid’in

hemen üstündeki yazı kuşağında Ahzâb Sûresi 40. âyet ve üstünde de Salavât-ı Şerife yazmaktadır. Orta kısım tahrir olmuştur. Eser jakar tekniği ile işlenmiştir. İşleyeni bilinmeyen levha 19. yüzyıla tarihlenmektedir. Bursa Emir Sultan Camiinden gelmiştir (Fotoğraf 24).

Değerlendirme ve Sonuç

Hatların tek veya birden fazla satır halinde yazıldığı hatta bazı örneklerde tek satır üzerine istif yapılarak yerleştirildiği de görülmüştür. Kumaş üzerine işlenen hat levhaları ağırlıklı olarak Bursa Emir Sultan Camiine bağışlanmış vakıf eserleridir.

Yazılar; beyaz, yeşil, kırmızı, mavi renkli ipek saten kumaşlar üzerine sarı, pembe, kırmızı, yeşil, kahverengi, siyah renkli iplikler ile sarma, Çin iğnesi, Maraş işi, tohum işi ve zincir tekniğinde işlenmiştir. 2 ve 8 numaralı levhalar Maraş işi tekniği; 5, 10, 11, 12, 15, 19 numaralı levhalar Çin iğnesi tekniği; 9,13, 14 numaralı levhalar sim sarma tekniği; 1 numaralı olan levha boncuk işleme tekniği; 7 numaralı levha applike işi tekniği; 20 numaralı levha jakar işleme tekniği; 3, 4, 6, 16, 17, 18 numaralı levhalar birden fazla işleme tekniği ile işlenmiştir.

İşleme yazıların metinlerinde Besmele ve Kelime-i Tevhîd, Hadis-i Şerifler, Kur'ân-ı Kerim'den âyetler yer almaktadır. İşleme hatlar bezemesiz olarak düzenlendiği gibi bazılarının etrafında natüralist üslûpta renkli çiçek ve yaprakların oluşturduğu çelenklerden bezemeler görülmektedir.

Saray ustaları tarafından Ehl-i Hıref atölyelerinde işlenen ve her biri sanat eseri niteliğindeki eşyalar Türk sanatının zenginliğinin bir göstergesidir. Osmanlı döneminde işleme sanatı bir saray sanatı olmasının yanı sıra çarşı ve evlerde de uygulanmıştır.

Araştırması yapılan hat levhalarından elde edilen verilere göre yirmi levhanın sekizinde celî sülüs, beşinde sülüs, birinde celî sülüs-

sülüs, birinde celî talik, ikisin ta'lik, birinde celî sülüs-rik'a, birinde sülüs-nesih, birinde de rik'a yazı türünün kullanıldığı görülmektedir.

İncelenen levhaların on üç tanesinde kumaş üzerinde işlemeyi yapan ustaların imzası görülmüştür fakat yedi tanesinin işleme ustası bilinmemektedir. 3, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19 numaralı levhaların işleme ustaları bilinmektedir. Levhalarda; Hakkı, Nimet, Necibe, Yâdigâr-ı Servet, Yâdigâr-ı Hüseyin, Hatice Hanım, Cârîye Remziye, Meliha, Nâciye, Züleyha Hanım, Mükerrerem, Remziye, Fatma Şehnaz gibi işleme ustalarının isimleriyle karşılaşılmıştır. 2, 4, 5, 6, 9, 16, 20 numaralı hat levhalarının işleme ustaları bilinmemektedir.

İncelenen kumaş üzerine işlenmiş hat levhalarından 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20 numaralı levhalar 19. yüzyıla tarihlenmektedir. 2 numaralı levha 18. yüzyıla, 31 numaralı levha 20. yüzyıla tarihlenmektedir.

Kaynaklar

Alparslan, Ali (2004). *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bektaşoğlu, Mustafa (2009). *Anadolu'da Türk İslam Sanatı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yayınlar.

Berk, Süleyman (2006). *Hat San'atı*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitim Kursları (İSMEK) Yayınları.

Barışta, H. Örcün (1994/1995). *Dolmabahçe Sarayında Türk İşleme Sanatından Örnekler*. Milli Saraylar, Ankara.

Barışta, H. Örcün (1984). *Cumhuriyet Dönemi Türk Halk İşlemeciliği Desen ve Terminolojisinden Örnekler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kültür Dairesi Yayınları.

Barışta, H. Örcün (1999). *Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Berker, Nurhayat (1974). “Türk El İşlemeleri”. *Sanat Dünyamız*, S. 2, s. 1-10.

Berker, Nurhayat (1981). *İşlemeler*. İstanbul: Yapı Kredi Bankası Kültür ve Sanat Hizmetleri.

Bursa'nın Köklü Eğitim Kurumları Bursa Kız Lisesi (Bursa Kız Muallim Mektebi) (2012), İstanbul: Stil Matbaacılık.

Çetintaş, Özgür (2005). *Türk Hat Sanatı ve Hattat Mustafa Halim Özyazıcı'nın Ankara Camilerindeki Eserlerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Gönül, Macide (1983). *Türk Elisheri Sanatı (XVI- XIX Yüzyıl)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Kayabaşı, Nuran (1981). “Bitkisel Boyacılık”. *Ekin Dergisi*, C. 2, S.4, s. 62-64.

Kocakahya, Esre Ekin (2012). *Ankara Vakıf Eserleri Müzesi Teşhirde Bulunan Tezhipli El Yazmalarının Klasik ve Geç Dönem Süsleme Özelliklerinin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Mert, Aysun (2012). *Türk Tezhip Sanatında Hilye Tasarımında Farklı Yorumlar*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.

Özçimi, Ayşe Serap (2012). *Hilye Tezhibi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.

Özsaymer, Zübeyde Cihan (2003). “Yazıyı Kumaşa Dokuyan Eller”. *Antik Dekor Dergisi*, S. 79, s. 112- 114.

Özsaymer, Zübeyde Cihan (2012). “*Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi Koleksiyonunda Bulunan İpek Üzerine İşleme Hat Levhaları*”. *Akdeniz Sanat Dergisi*, C. 5, S. 10, s. 149-155.

Serin, Muhittin (1999). *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Sürür, Ayten (1976). *Türk İşleme Sanatı*. Türk Süsleme Sanatları Serisi 4, İstanbul: Ak Yayınları.

Yaman, Bahattin (2008). *Osmanlı Saray Sanatkârları-18. Yüzyıl Ehl-i Hıref*. İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Yazır, Mahmud Bedreddin (1972). *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Yıldız, A. Vahap (2012). “Osmanlılar’da Yazı Çeşitleri”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 28, S. 28, s. 47-62.

Web Kaynakları

Bursa Büyükşehir Belediyesi

<https://www.bursa.bel.tr/vakif-kulturu-muzesi-ile-essiz-miras-gelecege-tasiniyor/haber/23337> (Erişim Tarihi: 26.01.2019).

Fotoğraf Listesi

Fotoğraf 1: Bursa Vakıf Kültürü Müzesi Giriş Kapısı

Fotoğraf 2: Bursa Vakıf Kültürü Müzesi Genel Görünüm

Fotoğraf 3: Bursa Vakıf Kültürü Müzesi Aşevi (İmaret) ve Köprü Bölümü

Fotoğraf 4: Bursa Kız Muallim Mektebi dikiş dersi, 1920’lerin sonu (Bursa Kız Lisesi Kitabı Arşivinden)

Fotoğraf 5: Levha 1 – Env. No: 39- Ta’lik – H. 1374 (M. 1954) – Amel-i Hakkı

Fotoğraf 6: Levha 2 - Env. No: 44- Celif Sülüs – 18. yy

Fotoğraf 7: Levha 3 - Env. No: 64- Celî Sülüs – H. 1328 (M. 1910) - Servet

Fotoğraf 8: Levha 4 - Env. No: 66- Celî Sülüs – 19. yy

Fotoğraf 9: Levha 5 - Env. No: 67- Celî Sülüs – 19. yy

Fotoğraf 10: Levha 6 - Env. No: 68- Celî Sülüs – H.1329 (M. 1911)

Fotoğraf 11: Levha 7 - Env. No: 76- Celî Sülüs – H.1312 (M. 1894)- Necibe

Fotoğraf 12: Levha 8 - Env. No: 85- Rik'a – 19. yy – Züleyha Hanım

Fotoğraf 13: Levha 9 - Env. No: 86- Celî Sülüs – H. 1314 (M. 1896)

Fotoğraf 14: Levha 10 - Env. No: 94- Celî Sülüs – H. 1312 (M. 1894)- Nimet

Fotoğraf 15: Levha 11 - Env. No: 100- Celî Ta'lik – H. 1327 (M. 1909) – Yedigâr-ı Hüseyin

Fotoğraf 16: Levha 12 - Env. No: 117- Celî Sülüs – Rik'a- H. 1268 (M. 1852) – Hatice Hanım

Fotoğraf 17: Levha 13- Env. No: 144- Sülüs – H. 1326 (M. 1909)- Remziye

Fotoğraf 18: Levha 14 - Env. No: 175- Sülüs – H. 1330 (M. 1911)- Meliha

Fotoğraf 19: Levha 15 - Env. No: 178- Sülüs – Nesih- H. 1308 (M. 1890)- Mükerrerem

Fotoğraf 20: Levha 16 - Env. No: 180- Sülüs – 19. yy

Fotoğraf 21: Levha 17 - Env. No: 181- Ta'lik – 1926- Naciye

Fotoğraf 22: Levha 18 - Env. No: 187- Sülüs – H. 1326 (M. 1904)- Remziye

Fotoğraf 23: Levha 19 - Env. No: 193- Sùlùs – 19. yy – Fatma Şehnaz

Fotoğraf 24: Levha 20 - Env. No: 195 -Celî Sùlùs – Sùlùs- 19. yy

Fotoğraflar

Fotoğraf 1: Bursa Vakıf Kùltürü Müzesi Giriş Kapısı

Fotoğraf 2: Bursa Vakıf Kültürü Müzesi Genel Görünüm

Fotoğraf 3: Bursa Vakıf Kültürü Müzesi Aşevi (İmaret) ve Köprü Bölümü

Fotoğraf 4: Bursa Kız Muallim Mektebi dikiş dersi, 1920'lerin sonu (Bursa Kız Lisesi Kitabı Arşivinden)

Fotoğraf 5: Levha – Env. No: 39- Ta'lik – H.1374 (M. 1954) – Amel-i Hakkı

Fotoğraf 6: Levha- Env. No: 44- Celi Sülüs – 18. yy

Fotoğraf 7: Levha- Env. No: 64- Celî Sülüs – H.1328 (M. 1910)- Servet

Fotoğraf 8: Levha- Env. No: 66- Celî Sülüs – 19. yy

Fotoğraf 9: Levha- Env. No: 67- Celî Sülüs – 19. yy

Fotoğraf 10: Levha - Env. No: 68- Celî Sülüs – H.1329 (M. 1911)

Fotoğraf 11: Levha- Env. No: 76- Celi Sülüs – H.1312 (M. 1894)- Necibe

Fotoğraf 12: Levha- Env. No: 85- Rik'a – 19. yy – Züleyha Hanım

Fotoğraf 13: Levha- Env. No: 86- Celî Sülüs – H.1314 (M. 1896)

Fotoğraf 14: Levha- Env. No: 94- Celî Sülüs – H.1312 (M. 1894)- Nimet

Fotoğraf 15: Levha- Env. No: 100- Celî Ta'lik – H.1327 (M. 1909) – Yadigâr-ı Hüseyin

Fotoğraf 16: Levha- Env. No: 117- Celî Sülüs – Rik'a- H.1268 (M. 1852) – Hatice Hanım

Fotoğraf 17: Levha- Env. No: 144- Sülüs – H.1326 (M. 1909)- Remziye

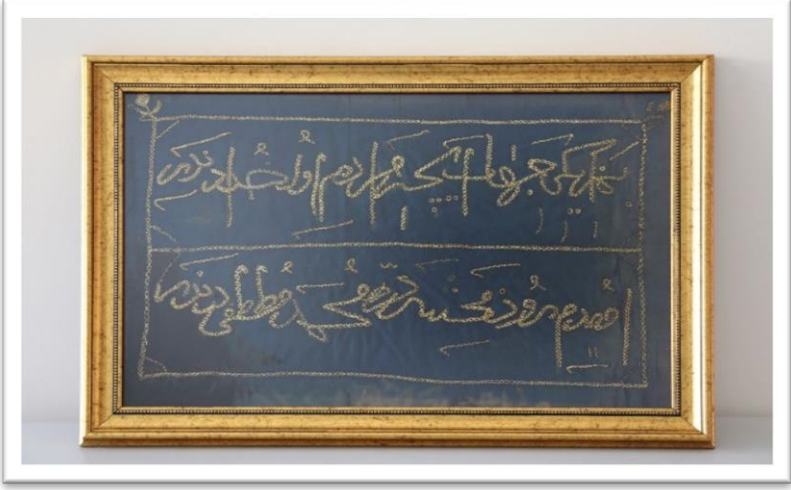

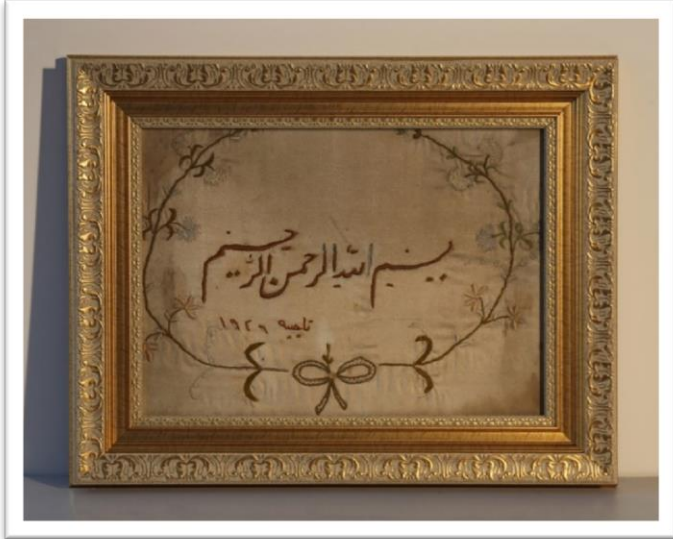
Fotoğraf 18: Levha- Env. No: 175- Sülüs – H.1330 (M. 1911)- Meliha

Fotoğraf 19: Levha- Env. No: 178- Sülüs – Nesih- H.1308 (M. 1890)- Mükerrerem

Fotoğraf 20: Levha- Env. No: 180- Sülüs – 19. yy

Fotoğraf 21: Levha- Env. No: 181- Ta'lik – 1926- Naciye

Fotoğraf 22: Levha- Env. No: 187- Sülüs – H.1326 (M. 1904)- Remziye

Fotoğraf 23: Levha- Env. No: 193- Sülüs – 19. yy – Fatma Şehnaz

Fotoğraf 24: Levha- Env. No: 195 -Celî Sülüs – Sülüs- 19. yy

EXTENDED ABSTRACT

Bursa Metropolitan Municipality organised the Bursa Foundation Museum with the intent of enriching intellectual and artistic life of the city, contributing to the socio cultural life and helping today's generation learn about foundations. Bursa Foundation Museum is the proud owner of exhibits themed the development of foundations in İslamic history, development of foundations in Turkic-İslamic states, development of foundations in Ottoman state, development of foundations established by rulers (Selatin (meaning Sultans). There are also impressions from the public buildings such as bird palaces, mosques, libraries, madrasahs, tombs, dervish lodges, zawiya, victual houses, roads, bridges, fountains, hospitals and turkish baths. These impressions are enriched with animations and informative panels.

This work is a detailed investigation of embroidered fabrics within Bursa Foundation Museum. These fabrics were donated to Bursa Emir Sultan Mosque and Bursa Muradiye Mosque and later became a part of the exhibition in Bursa Foundation Museum. The fabrics undergone a conservation procedure which was conducted in Bursa Museum Directorate conservation and restoration laboratories. The fabrics were catalogued in terms of their pre restoration and after restoration conditions and sizes. The calligraphy panels differ in terms of their production techniques and they are exhibited in museum galleries and displays.

There are organised catalogues about various fabrics, fibers and the embroidery techniques employed on these artworks. The catalogues consist of visuals and informative labels. The calligraphy panels provide information about calligraphy pronunciation, interpretation, historical period, calligrapher, size and illumination techniques. The techniques employed in the artistic processes are documented with regard to their historical development, weaving relations and pattern composition principles. The calligraphy arts inscribed on fabrics are mainly the collection of Bursa Emir Sultan Mosque. The fabrics detail the artwork in regard to their pattern composition with naturalist principles. There are examples of this naturalist principles in the artwork with flowers and garlands.

The Turkic arts of illumination and embroidery rose to its peak in the Ottoman era and became the noble art of the palace. The palace artisans known as Ehl-i Hiref are the artists famous for their art with fabrics and patterns. There are also examples of Turkic arts of illumination before the introduction of Turks to Anatolia. These examples are from the Hun Empire era. Turkic illumination examples are composed of geometric patterns in harmony with animal illustrations. The introduction of Islam as a religion to Turks resulted in animal figures being abandoned in favour of fruit and

flower figures. 17th century is the time period which gave rise to intricate patterns being employed as an illumination technique. 18th century is a period which witnessed the introduction of folded branches, bows and vases because of European influence on art.

The Ottoman era is a time period which witnessed illumination arts as an art of the royalty and common people. Turkish women always placed the arts in her life. The celebrations of birth and marriage coined the arts as an traditional expression of joy and emotions. Turkish women are known for their narrow social quarters but they successfully interpreted their emotions of happiness, separation and aspiration within the artwork. The education of the arts became a common practice for women's curricula at the later period of Ottoman rule. The lessons for the art became a regular inclusion in the curricula at Institutes of Arts reserved for girls. When the fabrics are inspected in detail the dates refer back to 18th and 20th century. However some of the specimens can not be dated to any specific time period.